

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

NIKULA SAKARI

URHEILUKULTTUURIN MASKULIINISUUS ALAKOULUSSA

Kasvatustieteen kandidaatintyö

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Luokanopettajan koulutus

2017

Kasvatustieteiden tiedekunta
Faculty of Education

Tiivistelmä opinnäytetyöstä
Thesis abstract

Luokanopettajankoulutus		Tekijä/Author Sakari Nikula	
Työn nimi/Title of thesis Urheilukulttuurin maskuliinisuus alakoulussa			
Pääaine/Major subject Kasvatustiede	Työn laji/Type of thesis KK	Aika/Year 2017	Sivumäärä/No. of pages 28
Tiivistelmä/Abstract <p>Kandidaatintutkielma tarkastelee urheilukulttuurin maskuliinisuutta alakoulun kontekstissa ja syventyy alakoulun liikuntaan. Lisäksi tutkielma perehtyy siihen, millainen rooli liikuntaa opettavilla opettajilla on maskuliinistuneen urheilukulttuurin ylläpitäjinä. Tutkielmassa hyödynnän kuvailevaa ja vertailevaa tutkimusotetta. Tutkielman tarkoitus oli avata yhteiskunnassa ja samalla suomalaisessa koulujärjestelmässä vallitsevien hierarkkisten maskuliinisuuksien vaikutuksia lasten motivaatioon harrastaa liikuntalajeja, jotka voivat poiketa sukupuolelle asetetuista ennakkoletuksista.</p> <p>Tutkielmani alkuosassa keskitytään määrittelemään tutkielman pääkäsitteet, jotka ovat hegemoninen maskuliinisuus ja kulttuurinen maskuliinisuus. Niitä lähestytään niiden erojen, yhtäläisyyksien ja merkitysten kautta. Tutkielman loppuosa tarkastelee hegemonisen ja kulttuurisen maskuliinisuuden ilmenemistä alakoulussa ja erityisesti koululiikunnassa.</p> <p>Tutkielmassa esiteltyjen tieteellisten julkaisujen pohjalta voidaan todeta, että urheilukulttuurin maskuliinisuus on edelleen voimissaan, vaikkakin sukupuolten väliset raja-aidat ovat hiljalleen haalistuneet. Tutkielmassa ilmeni, että urheilukulttuurin maskuliinisuudessa on suomalaisten peruskoulujen kontekstissa hyvin suuria eroja. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 keskeisiä tavoitteita liikunnan osalla ovat muun muassa erilaisten taitojen opettelu, yhteistyö sekä laaja-alaisissa tavoitteissa oppilaiden yhdenvertaisuuden edistäminen. Eriarvoisen asetelman liikunnanopetuksessa saattavat aiheuttaa kuntakohtaiset opetussuunnitelmat sekä koulujen ja opettajien omat arvomaailmat. Näinollen liikuntaopettavien opettajien sekä alueiden piilo-opetussuunnitelmat johtavat äärimmillään tilanteeseen jossa korostetaan sellaisia maskuliinisuuksia, jotka ovat epäedullisia eri sukupuolen tai seksuaalisuuden edustajille.</p> <p>Maskuliinisuuksien tunnistaminen ja niiden merkitysten tiedostaminen on avainroolissa, kun halutaan edistää tasavertaisuutta koululiikunnassa, urheilukulttuurissa sekä yhteiskunnassa. Opettajiksi ja kasvattajiksi opiskelevien sekä valmentajiksi haluavien tulisi olla tietoisia ja valveutuneita niin omasta arvomaailmastaan kuin myös yhteiskunnassa vallitsevien, kulttuuristen maskuliinisuuksien vaikutuksista opetukseen tai valmentamiseen.</p>			
Asiasanat/Keywords		Hegemoninen maskuliinisuus, kulttuurinen maskuliinisuus,	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	1
2	MASKULIINISUUDEN MÄÄRITELMÄT.....	5
2.1	Hegemoninen maskuliinisuus	5
2.2	Kulttuurinen maskuliinisuus	7
3	PERUSKOULU MASKULIINISUUKSIEN YLLÄPITÄJÄNÄ.....	11
3.1	Maskuliinisuudet alakoulussa	11
3.2	Maskuliinisuus urheilukulttuurissa ja koululiikunnassa.....	15
4	POHDINTA.....	24
5	LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Urheilu on ilmiö, joka sitoo kansakuntaa vahvasti yhteen esimerkiksi urheilumenestyksen kautta. Se on valtioille vientituote, jolla voidaan osoittaa niin paikallista kuin valtakunnallista osaamista erilaisten urheilukisojen kautta. Urheilulajeilla on hyvin paljon medianäkyvyyttä, aina sanomalehdistä televisiossa näytettäviin otteluihin ja kilpailuihin. Eri lajien nykyiset ja entiset, jo uransa lopettaneet urheilijat ovat tunnettuja, ja useimmissa kulttuureissa urheilu-urillaan hyvin menestyneet urheilijat ovat maansa arvostetuimpia jäseniä valtion päämiesten joukossa.

Urheilulajien välillä on eroja niiden maskuliinisissa hierarkioissa, ja ne myös osaltaan ohjaavat nuorten tyttöjen ja poikien harrastusvalintoja ja -mahdollisuuksia. Lajit, kuten jääkiekko ja amerikkalainen jalkapallo, mielletään hyvin maskuliiniseksi lajeiksi, toisin kuin esimerkiksi taitoluistelu, aerobic tai tanssi. Pojilla voi olla myös halveksuva asenne naisurheilijoita kohtaan, vaikka saman kaupungin naisten joukkue menestyisi paremmin kuin miesten vastaava. (Tiihonen 2002.)

Tämän tutkielman kohderyhmänä ovat alakouluikäiset, liikuntaa harrastavat tytöt ja pojat. Tarkoituksena on selvittää, miten maskuliinisuus ilmenee tyttöjen ja poikien välillä urheilukulttuurissa alakoulun kontekstissa; välitunneilla ja koululiikunnassa. Aiempaa tutkimusta urheilukulttuurin maskuliinisuuden ilmentymisestä alakoulussa on verrattain vähän, vaikkakin maskuliinisuutta on tutkittu paljon urheiluseuroissa sekä kouluissa erilaisten valtasuhteiden ja itsetunnon kautta. Tarkoituksena on myös tutustua ja avata maskuliinisuuteen ja urheilukulttuuriin liitettyjä normeja, kuten esimerkiksi sitä, mitä lajeja eri sukupuolten edustajien katsotaan olevan soveliaista harrastaa.

Oma mielenkiintoni tutkielman aihepiiriin ryhtyi kytämään keväällä 2016, jolloin muutamat koulutusohjelmani kurssit käsittelivät maskuliinisuutta ja sen ilmentymistä alakoulussa. Oma urheilutausta lisäsi entisestään kiinnostusta aiheeseen, sillä esimerkiksi jääkiekossa vallitsi junioriaikoina hyvin maskuliininen kulttuuri, niin sanottu ”äijä-kulttuuri”. Toisaalta nuoremmissa ikäluokissa samassa joukkueessa pelasi kaksi tyttöä, vaikkakaan he eivät olleet kovinkaan paljoa esillä pukuhuoneessa tai sen ulkopuolella. Joukkuetta hallitsivat pelitaidoiltaan sekä itsetunnonltaan vahvat pojat, jolloin samaa ja eri sukupuolta edustaneet, epävarmemmat yksilöt jäivät helpommin varjoon myös valmentajien taholta. Vahvat yksilöt kuuluivat yleensä joukkueen kapteenistoon, minkä

lisäksi jokainen heistä yksilönä täytti maskuliinisuuden ideaalit, kuten fyysisen voiman ja urheilullisuuden. (Connell 2005, 80–81.) Maskuliinisuuden ideaalit käsitellään tarkemmin tutkielman luvussa kaksi.

Vaikka urheilun ulkopuolella perinteinen sukupuolten määrittely on historiaa, on se urheilussa edelleen voimissaan. Alakoulussa välitunneilla ja liikuntatunneilla sukupuoliin liitettävät stereotyypit liittyvät hyvin vahvasti perinteisiin sukupuolirooleihin, kuten se, että pojat pelaavat, kisailevat liikuntatunneilla ja välitunneilla mieluummin kuin leikkivät, ja tytöillä päinvastoin. (HS, 16.2.2016; Tiihonen 2002, 136–137.)

Erityisen voimakkaasti ja kärjistäen maskuliinisuuteen liittyvät seikat ilmenevät koululiikunnassa syrjimisenä ja nimittelynä. Toisen liikkumiseen liittyvät feminiinisenä pidetyt piirteet, yksilön ulkoinen habitus tai urheilulliset taidot voivat olla kiusaamisen syytä. Liikuntatunneilla vallitsee edelleen ajatuksia siitä, millainen liikunta ja urheilu sopii tytöille ja millainen pojille. Esimerkiksi tanssi ja ilmaisuliikunta sekä osin voimistelu mielletään lähes täysin tytöille suunnatuksi liikunnaksi, kun taas luistelutunnilla jääkiekko tai kaukalopallo on yksinomaan poikien liikuntamuoto. Toisin sanoen koululiikunta uudistaa Connellin (2005) sekä myöhemmin Jokisen (2000) ja Mannisen (2010) tutkimuksiin peilaten sellaisia rakenteita, jotka tukevat tiettyjä maskuliinisia ideaaleja sekä sen hierarkiaa. (Kokkonen 2013, 432–445.)

Ongelmana on, että sukupuolen määrittäminen ja tietyn liikuntamuodon mieltäminen ainoastaan tietyn sukupuolen liikuntamuodoksi ei enää onnistu. Biologisten ominaisuuksien lisäksi yksilö voi mieltää itsensä vastakkaisen sukupuolen edustajaksi tai kokea, ettei kuulu kumpaankaan. Liikunnanopettajan tulisikin olla valveutunut ja puuttua esimerkiksi kiusaamistilanteisiin. (Kokkonen 2013, 432–452.)

Tutkielman tavoitteena on selvittää maskuliinisuuden rakenteita suomalaisessa peruskoulussa sekä urheilukulttuurissa. Lisäksi tutkielmassa selvitetään, kuinka maskuliinisuudet esiintyvät ja näyttäytyvät alakoulun kontekstissa lapselle. Tutkielman tavoitteena on myös sen hyödynnettävyys arkikontekstiin, sillä tutkielman avulla urheiluseurat ja liikunnanopettajat voivat pohtia omaa toimintaansa ja samalla kannustaa tyttöjä entistä vahvemmin maskuliinisten urheilulajien pariin, poikia ilmaisuliikuntaan sekä pyrkiä purkamaan urheilukulttuurin maskuliinisuutta.

Tutkielmani kannalta tärkeimmät käsitteet ovat kulttuurinen maskuliinisuus, hegemoninen maskuliinisuus sekä urheilukulttuuri. Tutkielma sivuaa myös itsetunnon käsitettä, sillä muutamat maskuliinisuuden ja ruumiillisuuden tutkimukset käsittelevät sitä. On myös mahdollista, että maskuliinistunut urheilukulttuuri johtaa yksilön itsetunnon alenemiseen. Tarkoitus on kuitenkin keskittyä urheilukulttuurin maskuliinisuuteen alakoulun kontekstissa, sillä itsetunnon käsitteen laajuudesta johtuen sen sisällyttäminen tutkielmaan venyttäisi sitä liiaksi.

Tutkielman teoreettinen osio painottuu näiden käsitteiden purkamiseen ja avaamiseen. Maskuliinisuuden käsitteen määritelmät ovat osin toisistaan poikkeavia, mutta osin käsitteet kulkevat limittäin. Tämän johdosta käsitteiden monipuolinen avaaminen sekä merkittävimpien tutkijoiden ja heidän teorioidensa esittely on avainasemassa, jotta lukija löytää tutkimuksen punaisen langan. Käsitteiden ja teorioiden tarkempi esittely on luvussa kaksi.

Luvussa kolme pohdin maskuliinisuuksien ilmenemistä ja vaikutuksia ensin alakoulun näkökulmasta vastaamalla kysymykseen, millä tavoin urheilukulttuurin maskuliinisuus ilmenee alakoulussa. Vastaan kysymykseen selvittämällä, mitä urheilukulttuurilla ja maskuliinisuudella tarkoitetaan, ja miten se näyttäytyy lasten innokkuutena harrastaa liikuntaa. Kysymyksen avulla pyritään syventymään myös eri urheilulajeihin ja niiden välisiin, mahdollisiin eroihin maskuliinisuudessa. Samalla pohditaan myös sukupuoliin välittyviä eroja sekä ennako-olettamuksia. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan aihetta urheilukulttuurin ja koululiikunnan näkökulmasta vastaten kysymykseen, tukevatko liikuntaa opettavat opettajat sellaisia rakenteita, jotka edistävät maskuliinista urheilukulttuuria ja millainen rooli liikunnanopettajalla on maskuliinistuneen urheilukulttuurin edistämässä ja uusintamisessa.

Tutkielman neljäs osio reflektoi tutkielman merkitystä ja kokoaa sen yhteen. Tutkielman kannalta merkittävimpiä maskuliinisuuden tutkijoita ovat muun muassa Raewyn Connell (1987, 2005, 2009), Sari Manninen (2010), Arto Tiihonen (2002), Arto Jokinen (2000) sekä Marja Kokkonen (2013, 2015). Heidän lisäksi tutkielmassa esittelen myös muita suomalaisia ja ulkomaisia tutkimuksia maskuliinisuudesta alakoulussa ja urheilusta koulukontekstissa.

Tutkielmassa hyödynnän vertailevaa ja kuvailevaa tutkimusotetta. Tavoitteena on tutustua merkittävimpiin maskuliinisuuden ja urheilukulttuurin tutkimuksiin koulu- ja urheilumaailmassa, soveltaen niitä käsillä olevaan tutkielmaan.

2 MASKULIINISUUDEN MÄÄRITELMÄT

Tutkielman teoreettisessa osiossa perehdytään tutkielman kantavaan käsitteistöön ja sen merkittävimpiin tutkimuksiin sekä tutkijoihin. Tutkielman kannalta merkittävimmät käsitteet ovat hegemoninen sekä kulttuurinen maskuliinisuus. Tämän luvun tarkoituksena on saattaa lukija ymmärtämään sekä hegemonisen että kulttuurisen maskuliinisuuden yhtäläisyydet, erot ja merkitykset, jotta niitä voidaan peilata alakoulun kontekstiin.

2.1 Hegemoninen maskuliinisuus

Maskuliinisuuden merkittävimpiin tutkijoihin kuuluva Raewyn Connell (2005) määrittelee hegemonisen maskuliinisuuden olevan sukupuolten välinen rakenne, jossa miesvalta määrittää vallalla olevan, hyväksytyin mielikuvan sukupuolesta, miehisydestä ja miehestä. Hegemonia itsessään tarkoittaa johtoasemaa tai ylivaltaa. Antonio Gramsci määrittelee hegemonian olevan tiettyjen sosiaalisten rakenteiden ylivaltaa suhteessa toiseen (Jokinen 2000, 214). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että väestön varakkaammalla osalla on valta-asema suhteessa väestön köyhimpään osaan. Hegemonisessa maskuliinisuudessa valtaapitävät tahot eivät kuitenkaan suoranaisesti alistaa tai määrää miehiä ja naisia esimerkiksi voimakeinoin, vaan yksilöillä on mahdollisuus ottaa etäisyyttä siihen omien valintojensa kautta. Connell painottaa hegemonisen maskuliinisuuden olevan muuttuvaa, sillä hierarkian valtasuhteiden muuttuessa myös vallitseva maskuliinisuus muuttuu. (Connell 1995; 2005, 77; Jokinen 2000, 214; Manninen 2010, 60.)

Hegemoninen maskuliinisuus on myös miesryhmien sisällä eriarvoistavaa. Valta liittyy merkittävästi hegemoniseen maskuliinisuuteen, ja siinä valtaapitävät miehet ja miesryhmät nähdään erittäin vaikutusvaltaisina. Nämä henkilöt voivat olla esikuvia tai julkisuuden henkilöitä, jotka uusivat valtaa ja hyvinvointia samalla ylläpitäen näitä rakenteita. Julkisuuden henkilöt luovat kuvaa siitä, millainen fyysinen tai taloudellinen miesihanne on milläkin aikakaudella tavoiteltavaa. Näin ollen miehet, jotka eivät kuulu valtaapitävien maskuliinisuuden piiriin, kuten esimerkiksi homoseksuaalit, jäävät valta-asemassa olevien syrjimäksi ja alistamiksi, toisin sanottuna marginaaliasemaan. Homoseksuaalisuus nähdään feminiinisenä, ja näin ollen se sijoittuu maskuliinisessa hierarkkisessa ideologiassa hyvin alas siihen liitettävien negatiivisten mielikuvien, kuten seksin, takia. Vaikka homoseksuaalisuus on näkyvin alistettu miesryhmä maskuliinisuuden hierarkiassa, se ei

suinkaan ole ainoa. Miehien ja poikien alistaminen nimittelyn ja haukkumisen kautta ja samalla liittäminen feminiinisyyteen on arkipäivää monelle, jotka poikkeavat vähänkään siitä maskuliinisuuden ideaalista, joka yhteiskunnassa vallitsee. (Connell 2005, 77–79; Manninen 2010, 60–61.)

Hegemonisessa maskuliinisuudessa henkilö voi ottaa etäisyyttä ideaaleista, mutta valtarakenteisiin voi liittyä myös suostuttelua. Suostuttelun kautta henkilö halutaan saada omaksumaan ideaalit, jotka liittyvät maskuliinisuuteen. Hegemoniseen maskuliinisuuteen liitettävät ideaalit ovat esimerkiksi rotu, keskiluokkaisuus, itsenäisyys, fyysinen voima, suorittaminen, kilpailullisuus, urheilullisuus sekä ”oikean” maskuliinisuuden erottaminen feminiinisyydestä, kuten homoseksuaalisuudesta. Mikäli henkilö ei kuitenkaan omaksu näitä ideaaleja, on hänen silti tuettava niitä. Valtarakenteiden tukeminen antaa jokaiselle yksilölle valtaa esimerkiksi suhteessa naisiin tai muihin alistettuihin miesryhmiin, kuten tummaihoisiin, vähävaraisiin miehiin. Connell esittää, että esimerkiksi Yhdysvalloissa urheilussa menestyviä tummaihoisia pidetään maskuliinisina esikuvina, jotka edustavat fyysisen voiman ihannetta. Tästä huolimatta tummaihoisista miehistä liikkuu stereotypia, jonka mukaan he olisivat hyväksikäyttäjiä. Vaikka maskuliinisen hierarkian marginaaliryhmään kuuluvalla yksilöllä olisi valtaa, esimerkiksi urheilumenestyksen kautta, eivät muut saman hierarkian edustajat saa lisää valtaa. (Connell 1995; 2005, 80–81; Jokinen 2000, 214; Manninen 2010, 15.)

Jokinen (2000) listaa hegemoniseen maskuliinisuuteen liitettävät viisi odotusta: valta, voima, menestys, tunteiden hallinta ja heteroseksuaalisuus. Hänen mukaansa väkivalta on väline, jolla saavutetaan esimerkiksi valtaa, voimaa ja menestystä. (Jokinen 2000, 217; Manninen 2010, 61.) Vaikka naiset eivät kuulu hegemonisen maskuliinisuuden hierarkian kärkeen, tukevat he silti hegemonista maskuliinisuutta. Nainen voi tukea hegemonista maskuliinisuutta hyväksymällä sen odotukset ja saavuttamalla valtaa esimerkiksi pukeutumalla, ehostautumalla sekä käyttäytymällä naisille katsotulla sopivalla tavalla ja todistaa kuuluvansa hierarkiassa korkeammalle, mikäli hän haluaa saavuttaa suuremman valta-aseman. Myös kumppanivalinnassa naiset valitsevat todennäköisemmin miehen, jolla on korkea hierarkkinen maskuliininen status kuin henkilön, joka ei täytä maskuliinisuuden asettamia ideaaleja esimerkiksi seksuaalisuuden, rodun tai muun syyn johdosta. Näin ollen naiset, jotka eivät kykene täyttämään näitä odotuksia tai eivät esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisensa johdosta valitse mieskumppania, jäävät

alistetuiksi suhteessa naisiin, jotka hyväksyvät maskuliinisuuden ideaalit. (Jokinen 2000, 218.)

Hegemoninen maskuliinisuus esiintyy hyvin selvästi yhteiskunnassa jo pelkästään katsomalla yritysjohtajien tai poliittisten päättäjien sukupuolia. Vaikka demokraattinen yhteiskunta on parantanut huomattavasti naisten asemaa, on naisten edustus merkittävillä positioilla edelleen vähäinen. Opetusministeriön (1984) julkaisema raportti ”Mies – nainen – ihminen” käsittelee juuri tätä asetelmaa suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta. Raportti osoittaa yksiselitteisesti, että poliittisesti ja taloudellisesti merkittävimmillä positioilla oli suuri ero sukupuolten edustuksissa. Valtahierarkkisesti katsottuna korkeimmat positiot olivat käytännössä pelkästään miesten hallussa. Vaikka tutkimus on verrattain iäkäs, osoittaa se osittain yhä edelleen sukupuolten välillä vallitsevan valtahierarkkisen asetelman. (Opetusministeriö 1984, 169–179.)

Myös maskuliinisuuden tutkiminen on painottunut hyvin vahvasti miehille, vaikkakin niin suomalaisia kuin ulkomaalaisia naispuolisia maskuliinisuuden tutkijoita löytyy. Miesten maskuliininen tutkiminen on nähty osan feministien silmissä uusintavan hegemonisen maskuliinisuuden hierarkiaa. Miesten kokemukset maskuliinisuudesta ovat kuitenkin yhtä merkityksellisiä kuin naisten, sillä miesten kokemukset maskuliinisuudesta ja sen sisällä elämisestä antaa ensikäden tietoa maskuliinisuudesta sekä mahdollisuuden asettaa maskuliinisuuden ideaalit kriittisen tarkastelun alle. (Messner 1990, 148.)

Hegemonisen maskuliinisuuden tarkka määrittely on haastavaa, sillä hegemoninen maskuliinisuus on hyvin vahvasti kulttuurisidonnaista. Länsimainen miesihanne voi poiketa hyvin vahvasti aasialaisesta miesihanteesta ja sen ideaaleista, joka taas voi poiketa täysin toisen kulttuurin ja mantereen miesihanteesta. Näin ollen yhden yhteisen miesihanteen luominen on mahdotonta, jonka johdosta seuraava kappale käsittelee kulttuurisen maskuliinisuuden erityispiirteitä, painottuen vahvasti suomalaiseen kontekstiin. (Manninen 2010, 61.)

2.2 Kulttuurinen maskuliinisuus

Kulttuurinen maskuliinisuus sekä hegemoninen maskuliinisuus kulkevat osin limittäin. Siinä, missä hegemoninen maskuliinisuus kattaa esimerkiksi länsimaisia miesihanteita sekä valtarakenteita, syventyy kulttuurinen maskuliinisuus spesifien kulttuurien

maskuliinisuuksien tarkasteluun. Esimerkiksi Suomessa pätee hyvin vahvasti edellisessä osiossa esitetyt maskuliinisuuden ideaalit, kuten fyysinen voima, rotu ja niin edelleen. Kulttuurinen maskuliinisuus ja sen ideaalit, kuten hegemonisessa maskuliinisuudessa, on kytköksissä aikaan ja paikkaan, vaikkakin osa maskuliinisista käytänteistä on hyvin vanhoja, jopa institutionaalisia. Pojan tai miehen on kuitenkin kyettävä täyttämään nämä ideaalit saavuttaakseen korkeamman tason esimerkiksi yhteiskunnan valtahierarkiassa. (Jokinen 2000, 68; Manninen 2010, 16.)

Kulttuurien välillä on suuria eroja siinä, millainen maskuliinisuus on ihailtavaa ja toivottua, vaikkakin hegemonisen maskuliinisuuden ihanteet ovat osittain universaaleja. Latinalaisessa Amerikassa työ on perinteisesti määritellyt perheen valtahierarkkisen asetelman. Erityisesti kaupunkialueilla miehet kävivät töissä ja hoitivat perheen talousasiat, kun taas vaimot ja äidit huolehtivat pääasiassa lapsista. Myöhemmin tämä jako johti ajatukseen, jossa edellä mainitun kaltainen perhe oli niin sanotusti ihanneperhe. (Gutmann & Vigoya 2005, 122–123.)

Latinalaisessa Amerikassa kulttuurinen identiteetti on nähty olevan yleisestikin vahvasti yhteydessä sukupuolen identiteettiin, josta Gutmann & Vigoya esittelevät Ondina Fachel Lealin tutkimuksen brasilialaisesta ”gaucho” – kulttuurista. Leal havaitsi, että gaucho – kulttuuri sisälsi hyvin vahvasti erilaista maskuliinisuuteen liittyvää mystiikkaa ja sankaruutta, etenkin kuoleman muodossa. Miehet näkivät kuoleman haasteena ja mahdollisuutena osoittaa oma miehuutensa yhteisölle sekä yhteiskunnalle. (Gutmann & Vigoya 2005, 121–122.)

Hyvin usein maskuliinisuuden tutkimukset ja niiden ideaalit ovat painottuneet Läntisen maailman näkökulmaan. Futoshi Taga (2005) esittää, että vaikka myös Itäisessä Aasiassa miehen ja naisen käyttäytymisnormit ja odotukset ovat jakautuneet hyvin vahvasti muun maailman tapaan, ei esimerkiksi miehen homoseksuaalisuutta ole nähty maskuliinisuutta vähentävänä tekijänä. Aasiassa uskonnot, kuten kungfutselaisuus, buddhismi sekä taolaisuus vaikuttavat kukin omalla tavallaan maskuliinisuuksien rakentumiseen. Esimerkiksi kungfutselaisuudessa miehen nähtiin edustavan perhettä ulkona ja naisten taas sisällä, kotona. Kungfutselaisuudessa naisen tulisi seurata elämänsä miehiä: isäänsä kun hän on pieni ja puolisoaan aikuisena. (Taga 2005, 129–130.)

Verrattuna esimerkiksi eurooppalaisiin maskuliinisuuksiin, aasialainen maskuliinisuus on painottunut hyvin vahvasti sankarien palvomiseen. He ovat tarjonneet ensikäden mallin

siitä, millainen maskuliinisuus mahdollistaisi korkeamman tason saavuttamisen maskuliinisuuden hierarkiassa. Toisaalta miehen tulisi olla tutkija, joka arvostaa kauneutta ja älykkyyttä, mutta toisaalta miehen tulisi olla kuten soturi tai taistelija, joka on voimakas ja pystyy hillitsemään seksuaaliset halunsa. (Taga 2005, 130.)

Kuten edellä olevat kulttuurien väliset esimerkit osoittavat, kulttuurinen maskuliinisuus on sidoksissa siellä asuviin ihmisiin ja heidän tapoihinsa, mutta kulttuurinen maskuliinisuus ei periydy automaattisesti. Näin ollen kulttuurinen maskuliinisuus on ansaittava ja se on pystyttävä todistamaan. Kulttuuriseen maskuliinisuuteen liittyy ihmisenä kasvamisen tapaan eräänlaisia siirtymäriittejä, initiaatioita. Suomalaisessa kontekstissa perinteisiä miehuuteen liittyviä initiaatioita ovat muun muassa rippikoulu, asepalvelus, autokoulu sekä opiskelupaikan ja töiden saaminen. Myös muita miehuuteen ja miehille ominaisia piirteitä ovat itsemurhatilastot, vieraiden asioiden kuten maahanmuuttajien pelko sekä menestyksen ja epäonnistumisen välillä tasapainoilu. Vaikka lapsi kasvatettaisiin uskomaan omiin mahdollisuuksiinsa ja suomalaisen miesmallin vastaisesti, olisi hän silti vuorovaikutuksessa edellisen kaltaisten initiaatioiden sekä olettamusten kanssa, jotka osaltaan muovaisivat hänen omaa kuvaansa miehisydestä ja siitä, millainen miehuus katsotaan hyväksyttäväksi. (Jokinen 2000, 68–69; Tiihonen 2002, 37.)

Jokinen (2000) kuitenkin korostaa, että edellä mainittujen initiaatioiden lisäksi henkilön on suoritettava erityisiä tehtäviä, jotka vahvistavat hänen maskuliinisuuttaan. Nämä tehtävät ovat vaativia ja äärimmillään jopa hengenvaarallisia. Armeijassa asepalveluksen suorittaminen erikoisjoukoissa, kuten laskuvarjokomppaniassa tai rajavartiostossa vaatii fyysistä, psyykkistä sekä henkistä voimaa. Myös kulttuurisesti merkittävät harrastukset, kuten Suomen kontekstissa jääkiekko, on fyysisesti ja henkisesti erittäin vaativa laji ja jossa voi pahimmillaan vammautua pysyvästi tai jopa menehtyä. (Jokinen 2000, 68–69.)

Korkean statuksen omaavat miehet ja pojat ovat hyvin eriarvoisessa asemassa aina peruskoulusta työelämään. He ovat niitä henkilöitä, jotka osaltaan täyttävät miehuuden kulttuurisia odotuksia sekä samalla uusintavat niitä. Tämän seurauksena marginaaliset maskuliini-ryhmät jäävät pimentoon ja joiden olemassaolo on usein riippuvainen korkean statuksen miehistä, sillä usein marginaaliryhmien asemaa pidetään itsestään selvänä. (Manninen 2010, 15.)

Siinä, missä miehet todistavat itseään ja pyrkivät täyttämään maskuliinisuuden ideaaleja, liitetään naisiin perinteisesti hoivaaminen, huolenpito ja äitiys, eli niin sanotut pehmeät

arvot. Nykyisin yhä useampi nainen suorittaa perinteisesti miehille suunnattuja miehuuteen liitettäviä initiaatioita, kuten asepalveluksen ja harrastaa fyysisiä kontaktilajeja. Nainen ei tästä huolimatta voi todistaa asepalveluksen kaltaisten kokeiden kautta olevansa enemmän nainen. Myöskään mies ei voi todistaa perinteisesti naisille suunnattujen kokeiden kautta olevansa mies. Miehuuskokeiden suorittaminen voi johtaa naisen feminiinisyyden alenemiseen ja leimaan, jota Tiihonen (2002, 285–286) kuvaa termillä ”paha nainen”. Paha nainen on Tiihosen mukaan nainen, joka ei kohtaa yhteiskunnan asettamia perinteisiä arvoja, vaan joka esimerkiksi urheilee ja harrastaa miesmäisiä, maskuliiniseksi miellettyjä urheilulajeja. (Jokinen 2002, 69.)

Kulttuurisessa maskuliinisuudessa mies joutuu jatkuvasti todistamaan oman miehuutensa. Ei riitä, että suorittaa miehuuden initiaatiot nuorena ja elää lopun elämänsä miehisenä miehenä, vaan hänen täytyy pystyä todistamaan itsensä yhä uudelleen ja uudelleen. Huippu-urheilijat, kuten mäkihyppääjät tai rallikuskit todistavat toistuvasti vuodesta toiseen omien urheilullisten ominaisuuksiensa lomassa voimaa, kestävyyttä, rohkeutta, toisin sanottuna miehuuden ideaaleja vaarallisessa tilanteessa. Kulttuuriseen maskuliinisuuteen liittyä näin ollen paradoksi. Toisaalta mies saa sukupuolensa ja suoritettavien initiaatioiden kautta valtaa, joutuu hän toisaalta todistamaan oma maskuliinisuutensa kerta toisensa jälkeen ja asettamaan itsensä jopa hengenvaaralliseen asemaan saavuttaakseen halutun aseman valtahierarkiassa. (Jokinen 2000, 210–211.)

3 PERUSKOULU MASKULIINISUUKSIEN YLLÄPITÄJÄNÄ

Seuraavassa osiossa tarkastelen kuinka pojat ja tytöt nähdään peruskoulun näkökulmasta menestyksen sekä sukupuolen kautta, jonka jälkeen syvennyn tarkemmin pohtimaan urheilukulttuurin maskuliinisuuden merkitystä ja vaikutuksia koululiikuntaan sekä oppilaiden motivaatioon erilaisia liikuntaharrastuksia kohtaan. Peruskoulun maskuliinisuuksien ymmärtäminen on oleellista, jotta urheilukulttuuria ja liikuntaa oppiaineena voidaan tarkastella tarkemmin.

3.1 Maskuliinisuudet alakoulussa

Koulumaailma on hyvin kahtiajakautunut kahteen sukupuoleen. Yleisellä tasolla puhutaan helposti ”kymppin tytöistä” sekä ”villeistä pojista”. Erityisesti media ruokkii tätä ajatusta, jossa pojat ja tytöt nähdään yksittäisinä, homogeenisinä ryhminä. Pelkästään poikien keskuudessa ilmenee paljon varianssia, sillä oppilaat, joiden vanhempien sosioekonominen sekä kulttuurinen tausta eroaa niin sanotusta kulttuurisesta ideaalista, joutuvat heitä huonompaan asemaan. Esimerkiksi Australiassa ja Yhdysvalloissa tämä on realismia. (Gilbert & Gilbert 1998.) Suomessa on myös herännyt huoli erityisesti poikien ja tyttöjen osaamisen välisen kuilun kasvamisesta. Vuoden 2012 PISA -tutkimus osoitti, että esimerkiksi lukutaidossa huonosti lukevien poikien osuus oli kasvanut entisestään, minkä lisäksi myös matematiikassa poikien menestys heikkeni hieman. Suomessa merkittävimmät sukupuolten väliset erot näkyvät alueittain. Tutkimuksessa sekä Itä- että Pohjois-Suomessa tytöt olivat poikia edellä niin lukutaidossa, matematiikassa, kuin luonnontiedossakin. (Kupari ym. 2013, 34–37, 44, 69–70.)

Sukupuolten biologinen jako on ollut käytössä peruskoulussa sen alusta saakka. Poikien sukupuoleen liittyvät odotukset ovat painottuneet hyvin vahvasti hegemonisen sekä kulttuurisen maskuliinisuuden ideaaleihin, kun taas tytöistä on kasvatettu tulevia äitejä, ja näin ollen myös kasvatus on ollut sen mukaista. Näin ollen esimerkiksi liikunnassa poikien opettajana on perinteisesti toiminut miesopettaja ja tytöille naisopettaja. (Kokkonen 2013, 432.) Todennäköisesti tämä on seurausta siitä, että pojille ja tytöille on haluttu antaa oman sukupuolensa edustaja esikuvaksi hegemonisen sekä kulttuurisen maskuliinisuuden ideaalien näkökulmasta.

Gilbert ja Gilbert (1998) esittävät, että tiettyjen biologisten aspektien, kuten geenien tai aivojen koon hyödyntäminen selityksenä yksilöiden maskuliinisuuteen ei ole perusteltua. Tästä huolimatta biologia nähdään edelleen, ainakin osittain, vakiona; ominaisuutena joka on jokaisella. Suomalaisessa koulukontekstissa biologia on nähty luonnollisena, ihmisten eroja tuovana tekijänä. Esimerkiksi naiselle on saatettu koulu-uran alussa tehdä koulun käytäntöjen myötä selväksi, mihin naisesta biologisena olentona on. Fyysisyyttä vaativien töiden, kuten puutöiden, tekeminen on nähty ainoastaan pojille sopivina, sillä tytön ja naisen stereotypia tukee ainoastaan kauneutta ja pienuutta. (Gilbert & Gilbert 1998, 43–44; Opetusministeriö 1984, 14–17.)

Biologia ei kata tyttöjen ja poikien välisiä eroja myöskään koulumenestyksessä, vaan sukupuolten väliset erot ovat verrattain pieniä ja erojen alkuperät johtuvat useista tekijöistä. Esimerkiksi testosteronin merkityksestä käyttäytymiseen ja oppimiseen on tutkittu ja sen on esitetty aiheuttavat miehissä maskuliinisia käyttäytymismalleja jo pienenä. Gilbert ja Gilbert (1998) kuitenkin toteavat, että testosteronin, käyttäytymisen ja koulumenestyksen välillä ei ole merkittävää suhdetta, vaan vähäisen testosteronitason omanneet miehet menestyivät paremmin kuin miehet, joilla testosteronitaso oli korkea. (Gilbert & Gilbert 1998, 40–41.)

Opetushallituksen laatiman perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 sukupuolen korostaminen on jätetty kokonaan pois, ja yksilö pyritäänkin kohtaamaan ainutlaatuisena persoonana. Opetussuunnitelmassa korostetaan myös tasa-arvoa ja sitä, että opetus on poliittisesti, uskonnollisesti sekä katsomuksellisesti sitoutumatonta, minkä lisäksi opetussuunnitelman avulla pyritään edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa niin taloudellisesti, sosiaalisesti kuin myös alueellisestikin. Uusi opetussuunnitelma pyrkii aidosti edistämään oppilaiden tasa-arvoa monipuolisesti, mutta ongelmaksi muodostuvat yksittäiset opettajat sekä eri koulujen, alueiden ja opettajien piilo-opetussuunnitelmat. (Opetushallitus 2014, 12–13.)

Piilo-opetussuunnitelmalla tarkoitetaan opetussuunnitelmaa, joka ylläpitää ja tukee sellaisia rakenteita jotka ovat marginalisoituneet yhteiskunnassa ja hävinneet uudesta, voimassa olevasta opetussuunnitelmasta. Piilo-opetussuunnitelma voi siis ylläpitää esimerkiksi perinteisiä sukupuolirooleja sekä hegemonisen maskuliinisuuden valtahierarkiaa, joka taas asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan sukupuolen perusteella. Piilo-opetussuunnitelma on seurausta koulun käytännöistä ja opettajan käytöksestä.

Opettaja voi omalla käytöksellään ja asenteillaan vaikuttaa hyvin negatiivisesti opetukseen, esimerkiksi kohdistamalla sukupuoliin tiettyjä ennako-odotuksia. Tietyllä alueella voidaan kokea, että koululiikunnassa ainoastaan pojat pelaavat luistelutunnilla jääkiekkoa, kun taas tytöt keskittyvät voimisteluun, tanssiin ja rytmiiikkaan. (Saarikoski 1994, 8.)

Connell (2009) esittelee teoksessaan *Gender In World Perspective* Barrie Thronen tutkimuksen koulun arjesta (*Gender Play*, 1993). Tutkimuksessa ilmeni, että lapset oli opetettu asetelmaan, jossa oli kaksi sukupuolta: tytöt ja pojat. Tämän lisäksi lapset olivat oppineet omalle sukupuolelleen asetetut hyväksytyt käyttäytymisen normit ja odotukset. Tutkimus osoitti, että opettajat eivät juurikaan korostaneet sukupuolten välisiä eroja kuin harvoissa tapauksissa, kuten ”tytöt vastaan pojat” -tyyppisissä peleissä. Tytöt ja pojat myös leikkivät ajoittain välitunneilla yhdessä, vaikkakin molemmat sukupuolet olivat yleensä jakautuneet omiin ryhmiinsä koulun pihalla. Thronen tutkimuksessa hippa näytteli suurta roolia, sillä siinä ilmeni hyvin vahvasti opitut normit ja asenteet. (Connell 2009, 13–16.)

Connell (1987) määrittelee sukupuoliroolit sellaisiksi, joissa henkilö omaksuu sukupuolelleen ominaiset käyttäytymismallit, jotka puolestaan eroavat vastakkaisen sukupuolen malleista. Näin ollen sukupuoliroolit on nähty kaksijakoisena; mies- ja naisrooleina, ja ne ovat pohjautuneet vahvasti sukupuolten biologiaan. Miehet ja naiset kohtaavat erilaisia odotuksia myös sosiaalisesti. Koulukontekstissa tämä voi näyttäytyä juuri eri odotusten asettamisena opettajien tai koulun taholta, josta kärjistettynä esimerkkinä voitaneen pitää ”kympin kiltit tytöt” ja ”seiskan villit pojat”. (Connell 1987, 47–54.)

Pojat häiritsivät useammin tyttöjen toimintaa ja leikkejä välitunneilla kuin päinvastoin, minkä lisäksi pojat käyttäytyivät useammin aggressiivisesti. Esimerkiksi jahtaamisleikissä, kuten hipassa, pojilla oli ilmeisen paljon enemmän valtaa suhteessa marginaaliryhmiin, joka johti heikomman statuksen omaavien poikien ja tyttöjen nimittelyyn ja syrjimiseen. Lisäksi pojat pitivät tyttöjä ”sairaina” ja pelkäsivät, että mielikuvituksellinen tauti tarttuisi heihin. (Connell 2009, 13–16.)

Sosiaalinen status on hyvin merkittävä tekijä lasten välisen vuorovaikutuksen rakentajana. Erityisesti suosio määrittelee hyvin vahvasti valtahierarkkista asemaa lasten keskuudessa. Suositut pojat käyttäytyivät Mannisen (2010) tutkimuksessa aggressiivisesti ja olivat hyvin kilpailullisia. Erityisesti leikkitappelut ilmenivät tutkimuksessa merkittävänä tapahtumana, jossa pönkitettiin omaa valtahierarkkista sekä sosiaalista statusta. Yleensä tytöt eivät

kuuluneet näihin tapahtumiin, sillä heitä pidettiin heikompina. Ainoastaan tytöt, jotka olivat kilpailuhenkisiä ja peittivät tunteensa, saivat myös pojilta suosiota muita tyttöjä enemmän. (Manninen 2010, 80–81.)

Connellin (2009) esittelemä Thronen tutkimus osoittaa, että lapset oppivat esimerkkitapauksen kaltaisen käyttäytymisen aikuisilta ja heidän elämästään. Lapset mukautuvat tiettyihin sosiaalisiin muotteihin vanhempien asettamien odotusten perusteella, jolloin koulukontekstissa ilmenee kiusaamista ja nimittelyä yksilöä kohtaan, joka ei ole tarpeeksi maskuliininen, toisin sanoen ”äijämäinen”. Toisaalta lapset liikkuvat sukupuolirajojen sisällä ja niiden yli esimerkiksi leikkiessään eri sukupuolen edustajaa tai leikkimällä vastakkaisen sukupuolen edustajan kanssa, jolloin he pääsevät itse määrittelemään ja pohtimaan sukupuolirooleja ja niiden merkityksiä. (Connell 2009, 13–16.)

Koulun merkitys sukupuolen määrittelyssä on olennainen, sillä se pääsee määrittelemään sukupuolten väliset ominaispiirteet ja sukupuolten sisältämät odotukset hyvin varhain. Koulun aloittaessaan pojat ja tytöt tunnistavat itsensä toisen sukupuolen edustajaksi, mutta eivät vielä tiedosta, mitä arvoja ja normeja esimerkiksi miehenä ja naisena olemiseen liittyy. Opettajalla on ensiarvoisen tärkeä asema tässä, sillä hän pystyy määrittelemään opetuksensa kautta ne asiat, joita hän haluaa oppilaidensa oppivan. Seksuaalisuus on hyvin arka aihe koulussa niin oppilaille kuin opettajallekin. Esimerkiksi aiheiden käsittely ainoastaan niiden pakollisuuden takia ei avaa oppilaille tässä tapauksessa seksuaalisuuden eri muotoja ja merkityksiä tarkemmin, vaan ne jäävät pahimmillaan epäselviksi. Asiat halutaan mahdollisesti käydä läpi mieluummin siten, etteivät luokkahuoneen järjestys ja opettajan kontrolli häviä, joten hankalien asioiden, kuten seksuaalisuuden, käsittely voi jäädä pintapuoleiseksi. (Gilbert & Gilbert 1998, 113; Trudell 1993, 171–173.)

Alakoulussa oppilaat kokevatkin Kokkosen (2013, 432–436) mukaan omaavansa sitä vahvemman sukupuoli-identiteetin, mitä enemmän oppilas mieltää kuuluvansa joko poikien tai tyttöjen joukkoon. Sukupuolelle asetetut käyttäytymisen normit ja maskuliinisuuden ideaalit voivat vahvistaa tietyn sukupuolen omaavan oppilaan sukupuolirooleja ja näin ollen vähemmistösukupuoliin kuuluva henkilö voi kokea joutuvansa syrjityksi. Erityisesti lapsena ja nuorena yksilö kokee puberteetin myötä suuriakin muutoksia omassa kehossaan ja mahdollisesti myös seksuaalisuudessaan, medialla ja lasta ympäröivien aikuisten, kuten opettajien, merkitys kasvaa. Opettaja voi

tietoisesti tai tiedostamattaan korostaa oppilailleen sukupuolen kaksijakoisuutta, joka edistää puolestaan vahvasti oppilaiden ajatusmaailman polarisoitumista.

Koulussa maskuliinisuus ilmenee myös koulun hallinnollisella tasolla. Naisten hallitessa opetusta ovat yleensä miehet koulun johtavissa tehtävissä rehtoreina. Gilbert ja Gilbert (1998) esittävät, että miesten voimakas ja vahva kuva ovat koko peruskoulun kurinpidon perusta. Osassa maailmaa on yhä edelleen käytössä fyysiset kurinpitomenetelmät, jotka osaltaan vahvistavat opettajien maskuliinista statusta. (Swain 2005, 216.) Martino (1999) osoittaa tutkimuksessaan, että tutkittavan koulun pojat suhtautuivat kriittisesti koulunsa maskuliinisuuksiin. Opettajien tulisikin ohjata oppilaita ymmärtämään maskuliinisuutta, kritisoidaan sitä ja ohjata heitä huomaamaan maskuliinisuuden aiheuttamia epäoikeudenmukaisuuksia niin omassa kuin myös muiden elämässä. Seurauksena voisi olla parempi sukupuolten välinen tasa-arvo ja positiivisia vaikutuksia kouluviihtyvyyteen. (Gilbert & Gilbert 1998, 18–19; Martino 1999.)

Kuten edellä on esitetty, peruskoulu on hyvin hierarkkinen instituutio, minkä lisäksi se samalla ylläpitää ja uusintaa sellaisia valtasuhteita, jotka ovat hegemonisen maskuliinisuuden marginaaliryhmille, kuten naisille ja homoseksuaaleille, epäedullisia. Jon Swain (2005, 213–215) demonstroi, että Englannin kouluissa sosiokulttuuriset, historialliset, koulun henkilökunnalliset sekä koulun sijainnilliset tekijät vaikuttavat merkittävästi oppilaiden väliseen elämään koulussa. Näin ollen koulujen välillä on suuria eroja siinä, miten maskuliinisuudet ilmenevät niissä. Tämä pätee myös osin Suomessa, sillä aiemmin kappaleessa esitelty koulu- ja aluekohtaiset piilo-opetussuunnitelmat voivat aiheuttaa eri alueiden välille eriarvoistumista.

3.2 Maskuliinisuus urheilukulttuurissa ja koululiikunnassa

Edellisen kappaleen painopisteen ollessa pääasiassa suomalaisen peruskoulun maskuliinisuudessa, pureutuu käsillä oleva kappale urheilukulttuurin ja koululiikunnan maskuliinisuuksiin. Kuten edellinen kappale osoitti, jaetaan yhä koulussa oppilaat yleensä kahteen ryhmään riippuen oppilaan sukupuolesta. Sama pätee liikunnassa, jossa myös korostuvat sukupuoleen liitettävät stereotyytit ja biologia. (Kokkonen 2013, 431; Kokkonen 2015.)

Urheilun maskuliinisuus ilmenee hyvin vahvasti esimerkiksi eri aikakauslehtien sekä sanomalehtien kautta. Suurin osa urheilu-uutisista käsittelee tiettyä ajankohtana julkisuudessa paljon esiintyvien miesurheilijoiden edesottamuksia urheilukentillä ja niiden ulkopuolella. Myös nykyisinä niin taloudellisesti kuin poliittisesti epävarmoina aikoina urheilu ja urheilijat tuovat positiivisia uutisia ihmisten arkeen. Näin ollen pojille on paljon vahvoja, menestyviä malleja siitä, millainen maskuliinisuus ja miehisuus ovat kulttuurissamme ihannoitavaa ja tavoiteltavaa. Myös naisille on tarjolla vahvoja malleja menestyvistä urheilijoista, mutta ei läheskään niin monipuolisesti kuin pojilla. Tytöille ei ole samanlaisia vahvoja esikuvia esimerkiksi jääkiekon, jalkapallon tai muiden joukkuelajien kentiltä. (Tiihonen 2002, 135–144.)

Vaikka itsetuntoa on tutkittu urheilukulttuurin maskuliinisuuden yhteydessä vähän, sivuaa Tiihonen (2002, 34) sitä väitöskirjassaan. Hän käsittelee väitöskirjassaan kilpaurheilun paradoksaalisuutta, jossa tavoitellaan ensisijaisesti hyvää fyysistä kuntoa ja parempaa suorituskykyä, jonka kautta myös ihminen asettuu asemaan ruumiillisuuden suhteen. Erityisesti murrosiässä ihminen on hyvin sensitiivinen ja epävarma omasta ruumiistaan, ja näin ollen urheilusankarit ja heidän ulkonäkönsä sekä menestyksensä voi saada nuoren tuntemaan itsensä epävarmaksi ja näin ollen urheilusankareilla, joiden ensisijainen tarkoitus on olla roolimallina ja ihailun kohteena, voi kääntyä lapselle itsetunnon heikkenemiseen ja vertailuun.

Perinteisesti liikunnanopettajat ovat opettaneet oppilailleen eri liikuntalajeja perustellen lajivalintoja sukupuoliin liitettävillä ennako-oletuksilla. Vaikka perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 liikunnan osuudet pyrkivät pääsemään irti lajitaitojen korostamisesta ja keskittymään oppilaiden fyysisen toimintakyvyn ja motoristen perustaitojen opetteluun ja hallintaan, on moni koulu edelleen vanhojen tapojensa vanki. Esimerkiksi pallopeleihin, kuten jääkiekkoon, liitetään paljon miehisiä ominaisuuksia, kuten aggressiivisuus, voima, kestävyys ja kilpailullisuus. Tämän johdosta tyttöjen liikuntatunneilla on keskitytty enemmän rytmiiikkaan ja voimisteluun, jotka on mielletty enemmän naisellisuutta edustavina lajeina. (Connell 2005, 80–81; Anderson 2008.)

Syksyllä 2016 valtakunnallisesti voimaan astunut perusopetuksen opetussuunnitelma korostaa fyysisten ominaisuuksien lisäksi sekä sosiaalisia että psyykkisiä ominaisuuksia, kuten työskentelyä erilaisten yksilöiden kanssa, samalla harjoitellen itseilmaisuntaitojen hallitsemista. Näin ollen opettajalla on hyvin suuri rooli siitä, millaisessa ilmapiirissä

oppilaat harjoittelevat yhdessä työskentelyä, ja että antaako opettaja omien arvojensa vaikuttaa mahdollisesti negatiivisella tavalla opetukseen. (Opetushallitus 2014, 308.)

Se, miksi urheilua ja liikuntaa opetetaan koulussa, selittyy historialla. Liikunnan positiiviset vaikutukset yksilön terveyteen ja yleiseen hyvinvointiin nähtiin tilaisuutena vaikuttaa yhteiskuntaan. Mitä paremmassa fyysisessä kunnossa yksilö oli, sitä paremmin hän suoriutuisi yhteiskunnan asettamista haasteista, kuten töistä. Liikunta luotiin käytännössä suoraan pojille, jotta heistä pystyttiin kasvattamaan fyysisesti hyväkuntoisia kansalaisia sekä tarpeen vaatiessa sotilaita. Samalla liikunnan ja urheilun kautta pystyttiin antamaan lapselle tarvittavat edellytykset miehenä elämiseen, toisin sanottuna lapset sosiaalistettiin tiettyyn maskuliinisuuteen. (Hickey 2008; Tiihonen 2002, 267.)

Osin liikunta on pysynyt perusajatukseltaan hyvin samankaltaisena, vaikkakin menetit liikunnan opetuksessa ovat muuttuneet merkittävästi, minkä lisäksi lajitaitojen korostamisesta sekä jakamisesta liikuntamuodot poikien ja tyttöjen välillä on pyritty pääsemään uudessa opetussuunnitelmassa eroon. Oppiaineena liikunnan tavoitteena on edistää niin fyysistä, psyykkistä kuin sosiaalista terveyttä tarjoamalla oppilaille positiivisia kokemuksia liikkumisesta yksin ja yhdessä. Liikunta pyrkii pääsemään eroon asetelmasta, jossa oppilaat jakautuvat vahvasti motivoituneisiin ja epämotivoituneisiin oppilaisiin. Toisin sanottuna liikunta pyrkii edistämään elinikäistä liikkumista jokaisen oppilaan kohdalla. (Laakso ym. 2007, 42–43; Opetushallitus 2014, 157.)

Bailey (2009, 29–34) esittää myös, että liikunnanopetuksella sekä urheilulla on positiivisia vaikutuksia ihmiskehon kunnioittamiseen ja itsetuntoon. Lisäksi se vaikuttaa positiivisesti myös opiskeluun. Toisaalta hän toteaa, että liikunnan ja urheilun positiiviset vaikutukset eivät ole automaattisia, vaan niihin vaikuttavat merkittävästi lasten ja nuorten omat yhteisöt sekä opettajien omat asenteet. Toisaalta juuri yhteiskunnan asettama maskuliininen hierarkia ja maskuliinisuuden ideaalit asettavat oppilaat eriarvoiseen asemaan, vaikuttaen negatiivisesti oppilaiden itsetuntoon. Kivunsieto on eräänlainen miehuuden mittari ja mikäli oppilas kokee liikuntatunnilla suoritettavat pelit ja leikit liian raskaiksi, voi hän saada pahimmassa tapauksessa negatiivisen leiman, kuten ”nyunny”. (Tiihonen 2002, 34–35.)

Koululiikunta ja urheilu vapaa-ajalla tapahtuvan harrastustoiminnan kautta on hyvin suosittua Suomessa, vaikkakin samalla omaehtoisen liikkumisen määrä vapaa-ajalla on huolestuttavasti vähentynyt pitkän aikavälin tarkasteluissa. Esimerkiksi 9 – 12-vuotiaat

pojat käyttivät puoli tuntia enemmän aikaa makoillen ja istuen kuin saman ikäiset tytöt (Laakso ym. 2007, 46–47). Mari Lehmuskallion tutkimuksessa (2011) ilmeni, että kotimaisten ja ulkomaisten urheilutähtien merkitys liikunnan harrastamiseen oli sijalla kolme. Tämän edelle ylsivät ainoastaan kaverit (1.) ja perhe sekä lähipiiri (2.). Urheilukulttuurin vaikutus lasten liikuntaharrastukseen on siis ilmeinen, mikä saa pohtimaan urheilukulttuurin antamaa kuvaa sekä sitä, mitä se viestii esimerkiksi tasa-arvosta. Ammattilaisurheilijat ovat asiantuntijoita omassa lajissaan, jonka johdosta heidän sanoillaan ja teoillaan on hyvin paljon painoarvoa. Parhaimmillaan urheilija, jota lapset ja samalla oppilaat seuraavat tiiviisti, voivat innostaa lasta liikkumaan ja tavoittelemaan unelmiaan, mutta samalla urheilija voi tietoisesti tai tiedostamattomasti välittää omasta lajistaan hyvin maskuliinistunutta kuvaa.

Kuten kulttuurisen maskuliinisuuden käsitteessä, myös urheilukulttuuri sisältää initiaatioita, joita pitkin lapsen on kuljettava saavuttaakseen tietty maskuliininen status. Erilaisten tunteiden säätelyn tilanteet, kuten voiton ja tappion, hyväksymisen ja hylkäämisen käsittely sekä suorituskyvyn maksimaalinen hyödyntäminen muovaavat lasta hiljalleen urheilukulttuurin sisälle ja sen toimintamalleihin. Liikunnan harrastamisen kautta joukkue toimintaan siirtymisen initiaatiota Tiihonen (2002, 138) kuvaa siirtymisenä eräänlaiseen ”aatelistoon”. Tämä tarkoittaa sitä, että nuori urheilija saa arvostusta menestyksestään niin ystäviltään kuin perheeltään ja lähipiiriltään. Hiljalleen lapsi alkaa siirtyä ajatuksissaan yhä enemmän urheilijaksi ja tavoiteorientoituneeksi.

Initiaatioissa henkisesti raskasta aikaa on ala- ja yläkouluiän vaihe, jossa suurin osa lapsista luopuu rakastamastaan urheilulajista joko itsenäisen päätöksen tai valmentajan välillisen päätöksen johdosta. Biologia näyttölee tässä suurta roolia niin sukupuolten välillä kuin sukupuolten sisälläkin, sillä heikommat ja hitaammin kehittyvät lapset ja nuoret joutuvat useammin karsituksi joukkueesta. Urheilukulttuurissa seura saakin kilpailun käsitettä hyväksikäyttäen perustella lasten pudottamisen joukkueesta. Toisin sanoen puberteetissaan varhaisemmassa vaiheessa olevat pelaajat eivät täytä niitä maskuliinisuuden ideaaleja, jotka joko valmentaja tai urheiluseura haluaa pelaajiensa täyttävän. (Anderson 2008; Tiihonen 2002, 138–139.)

Airan ym. (2013) tutkimus osoittaa, että murrosiässä liikunnallinen aktiivisuus vähenee suomalaisilla nuorilla huomattavasti. Erityisesti poikien liikkumisen väheneminen oli murrosiässä selvästi muita maita nopeampaa. Tutkimuksen mukaan yleisimpiä syitä

murrosiässä tapahtuvan liikkumisen vähenemiseen ovat muun muassa kokemus omien liikunnallisten taitojen sekä fyysisyyden heikentymisestä. Murrosikään saavuttaessa myös aktiivisesti urheilua seuratoiminnan kautta harrastavat nuoret lopettavat yleisimmin murrosikään saavuttaessa. (Aira ym. 2013, 74-77.)

Jos lapsi selviää murrosiän initiaatiosta, on edessä jälleen uusia haasteita ja vaatimuksia. Menestys on katoavaista ja itseään täytyy todistaa jatkuvasti. Tähän asetelmaan kiteytyy erinomaisesti tutkielmassani aiemmin esittelemäni hegemoninen maskuliinisuus ja sen ideaalit. Tiihonen esittää, että urheilija ei saavuta koskaan kaikkia urheilukulttuurin initiaatioiden tasoja, sillä urheilijan arki poikkeaa niin vahvasti tavallisen kansalaisen arjesta. Urheilu-uran loppuminen onkin monelle urheilijalle vedenjakaja loppuelämälle, kuten esimerkiksi ex-jääkiekkoilija Marko Jantusen uran jälkeinen elämä osoittaa. (Tiihonen 2002, 140.)

Myös liikunnanopettajat ovat oman historiansa aikana joutuneet kohtaamaan erilaisia, urheiluun liittyviä initiaatioita. Tiihosen tutkimuksen mukaan liikunnanopettajat ja urheiluseurojen valmentajat kokivat ruumiilliset kokemukset erittäin merkittävänä. Ainoastaan muutama liikunnanopettaja koki, että liikunnanopettajan identiteetti tulisi irrottaa erilliseksi identiteetiksi miesidentiteetistä. Sen sijaan naisliikunnanopettajat reflektoivat enemmän omia kokemuksiaan suhteessa liikunnanopetukseen, minkä johdosta opettajien vastauksia oli vaikea lokeroida selkeästi.

Nainen joutuu kokemaan maskuliinistuneen urheilukulttuurin yleensä miehen, kuten esimerkiksi isänsä, veljensä tai valmentajansa kautta. Näin ollen heille muodostuu urheilun kautta eräänlainen ”miehinen identiteetti” naisen identiteetin rinnalle, joka voi herättää juuri Tiihosen tutkimuksen naisliikunnanopettajien tyyppisiä, pohdiskelevia vastauksia. Miehet sen sijaan eivät välttämättä koe naisten identiteettiä urheilun kautta, jolloin henkilölle voi muodostua mielikuva ”näinhän se on aina ollut”. (Tiihonen 2002, 298–299.)

Urheilukulttuurin maskuliinisuus ilmenee hyvin vahvasti asenteina sukupuolia ja ikäryhmiä kohtaan. Miesten ottelut lajista ja sarjasta riippuen vetävät enemmän yleisöä puoleensa kuin naisten vastaavat tapahtumat, minkä lisäksi miesten tapahtumia pidetään eräänlaisina mittareina naisten, poikien ja tyttöjen urheilutapahtumille. Pahimmillaan tämä on johtanut naisurheilun julkiseen vähättelyyn, kuten 16.2.2016 julkaistu Helsingin Sanomien kolumni osoittaa. Artikkelin perustelee miehen paremmuuden urheilussa sukupuolten välisellä biologialla sekä arvojen eroilla, kuten miesten kilpailuhenkisyysellä

sekä naisten perhekeskeisyydellä. Peilattuna aiemmin esiteltyyn hegemonisen maskuliinisuuden käsitteeseen artikkeli perustelee erot käyttäen sukupuolten välisiä stereotyyppioita ja hierarkkista valta-asetelmaa hyödykseen. (Helsingin Sanomat (16.2.2016); Tiihonen 2002, 141.)

Urheilukulttuurissa vallitsee hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen yhteydessä käytetty marginalisaatio. Ne, jotka eroavat ryhmästä käyttäytymisen, urheilullisen lahjakkuuden tai muun piirteen vuoksi voivat joutua kokemaan henkistä sekä fyysistä kiusaamista henkilöiltä, jotka täyttävät paremmin yhteiskunnassa vallitsevan maskuliinisuuden ihanteet. Esimerkiksi homoseksuaalisuus on urheilussa hyvin suuri tabu ja piirre, joka mielletään täysin perinteisten urheiluarvojen vastakohtana. (Anderson 2008; Carless 2012.)

Urheilu uusintaa miesten valtasuhteita niin sosiaalisesti, urheilullisesti kuin taloudellisestikin suhteessa alistettuihin ryhmiin, kuten naisiin. Anderson (2008) esittää, että erityisesti joukkueurheilun on nähty korostavan maskuliinista, seksististä ja naisvastaista asennetta. Joukkuelajien näkökulmasta nainen on yleensä ollut objekti ja suvun jatkamiseen tarkoitettu. Osa tutkimuksista esittää myös, että joukkueurheilua harrastavat syyllistyvät muita useammin naisten pahoinpitelyyn kotona, mutta myös tihtyneeseen väkivaltaan muita miehiä kohtaan.

Urheilumaailma on historiansa aikana tarjonnut Andersonin tutkimustuloksia vastaavia esimerkkejä. Messner (2007) esittää, että medially on hyvin suuri valta siitä, mitä esimerkiksi urheilijan väkivallanteosta puolisoaan kohtaan julkaistaan. Messner käyttää esimerkkinä nyrkkeilijä suuruutta, Sugar Ray Leonardia, joka 1990 – luvulla pahoinpiteli vaimonsa huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Tapauksen edetessä, uutinen oli rajattu lehden taholta niin, että puolison pahoinpitely jäi uutisesta pois, korostaen ainoastaan huumausaineiden käyttämistä. (Messner 2007, 123–124.)

Joukkueurheilu on historiansa aikana pyrkinyt välttämään homoseksuaalisuuden ja feminiinisuuden pääsyä piiriinsä. Miehet ja naiset on pyritty pitämään erillään, jonka seurauksena esimerkiksi joukkueurheilussa miehet eivät saa osallistua naisten kilpailuihin pelaajana eivätkä naiset miesten, vaikkakin viime vuosina esimerkiksi Noora Rädyn kaltaiset urheilijat ovatkin pyrkineet rikkomaan sukupuolten välisiä raja-aitoja. Toisaalta miehet ja naiset tyytyvät tilanteeseen, jossa miehet ja naiset nähdään perustavanlaatuisesti erilaisina niin biologisesti kuin fyysisestikin, jolloin he näkevät esimerkiksi eri sarjojen järjestämisen perusteltuna. (Anderson 2008.)

Syitä tähän voi olla useita, mutta niin hegemonisen kuin kulttuurisen maskuliinisuuden ”miesmalli” opitaan jostain, ja joukkueurheilussa erittäin merkittävä tekijä lapsen elämässä on joukkueen valmentaja. Valmentaminen on uransa lopettavalle urheilijalle usein jatkumoa urheilukulttuurissa. Urheilu-uran kesken jääminen joko loukkaantumisen tai muun syyn johdosta heikentää urheilijan asemaa maskuliinisuuden hierarkiassa. Huippu on muutaman vuoden päästä entinen huippu, jonka joku toinen on vallannut. Tästä syystä useat entisen urheilijat haluavat palata urheilun pariin, jotta he pääsisivät loistamaan ja nousemaan maskuliinisuuden hierarkiassa uudelleen. Valmentajana he pääsevät kasvattamaan lapsia ja nuoria omien kokemuksiansa pohjalta ja jotka voivat olla hyvinkin maskuliinisia, ja näin ollen uusintaa urheilukulttuurin maskuliinisuutta. Tiihonen (2002, 296) esittää, että valmentajan asettama paine, kontrolli, sosiaalinen eristäminen, miehisen auktoriteetin kunnioitus sekä kivun sietäminen ovat valmentajan tapa initioida urheileva lapsi yhteiskuntaan. (Anderson 2008.)

Lehmuskallion (2011) tutkimuksessa valmentajat ja ohjaajat nähtiin yhtenä merkittävimmistä vaikuttajista liikuntaa ja urheilua harrastavien lasten keskuudessa. Tutkimus osoittaa, että usein valmentaja tai ohjaaja on saanut hyvin vähän koulutusta valmentamisesta ja palkkataso on hyvin matala. Vähällä koulutuksella varustetut valmentajat pääsevät vaikuttamaan hyvin varhaisessa vaiheessa lasten mielikuviin liikunnasta, urheilusta ja terveydestä.

Huonosta valmennuksesta ja liikunnanopetuksesta kärsii aina lapsi. Liikuntatunnin liiallinen painottuminen kilpailuun, lajeihin, itsensä todistamiseen ja vertailuun sopii hyvin niille, jotka ovat omaksuneet maskuliinisen kulttuurin sekä urheilussa tarvittavien maskuliinisuudet. Ne, jotka ovat luonteeltaan epävarmoja ja liikunnallisilta taidoiltaan heikkoja, joutuvat pahimmillaan nöyryytetyiksi oppilaiden ja tiedostamattaan myös opettajan johdosta. Näin ollen nämä oppilaat jäävät liikuntatunneilla istumaan kentän reunalle tai eivät osallistu liikuntatunnin toimintaan. (Ennis 1996.)

Koululiikunta on historiallisesti ollut otollisin paikka luoda sukupuolten välille selvät rajat fyysisten ja biologisten ominaisuuksien varjossa tavalla, johon moni muu aine ei ole kyennyt johtuen liikunnan erityispiirteistä peilattuna muihin oppiaineisiin, kuten matematiikkaan tai äidinkieleen. Näin ollen koululiikunnassa on opittu kulttuurisen maskuliinisuuden kannalta tärkeitä taitoja oppilaan maskuliinista kehitystä ajatellen. Lasten heikon liikkumisen ja yleisterveyden johdosta koulujen lukujärjestyksiin on pyritty

lisäämään liikuntaa ja urheilua. Liikunnalla on kiistattomat yhteydet terveyteen, mutta maskuliinisuuden kannalta se, millaista liikunta on, näyttelee merkittävää roolia. Liikunnanopettajan tiedostamattomalla tai tietoisella valinnalla hän voi kannustaa fyysisten pelien pelaamisella sellaisia oppilaita, jotka omaavat vahvan maskuliinisen identiteetin ja omaavat vertaisensa joukossa korkean aseman hierarkkisessa asetelmassa. Näin ollen muiden oppilaiden itsetunto heikkenee, ja samalla heidän suhde liikuntaan ja urheiluun heikkenee. (Hickey 2008.)

Koululiikunnassa, erityisesti kilpailuun ja urheiluun pohjautuvassa liikunnassa, jakoa tapahtuu myös muun kuin sukupuolen perusteella: taidon. Taito on valtaa, ja mitä taitavampi ja parempi oppilas on useammassa lajissa, sitä paremman aseman hän saavuttaa niin liikunnassa kuin luokkahuoneessa. Vaikka koulussa ei liikuntatunneilla vertailtaisi tai edes mitattaisi urheilusuorituksia, perustuu urheilu silti hyvin vahvasti tuloksellisuuteen ja näin ollen myös tulosten vertailuun. Usein koululiikunta tukee taitavien oppilaiden statusta esimerkiksi pelien muodossa, jolloin muut oppilaat jäävät vaille merkityksellistä, omaa taitotasoaan vastaavaa toimintaa. Toisaalta syksyllä 2016 voimaan astunut valtakunnallinen perusopetuksen opetussuunnitelma antaa opettajille enemmän työkaluja monipuolisen liikuntatunnin pitämiseen. Pelkästään varsinaisten lajien korvaaminen ja painopisteen siirtyminen eri taitojen opettelemiseen mahdollistaa positiiviset liikuntakokemukset kaikille oppilaille. (Ennis 1996; Tiihonen 2002, 267.)

Palomäen ja Heikinaro-Johanssonin tutkimus Liikunnan oppimistulosten seuranta-arviointi perusopetuksessa 2010 ilmenee, että tyttöjen ja poikien välillä on suuri ero siinä, miten mielekkäänä koululiikunta näyttäytyy. Tutkimuksessa tytöt ilmoittivat useammin kuntotestit epämieluisammaksi kuin pojat. Oppilaat kokivat myös, että kuntotestien tulokset vaikuttavat liikunnan arvosanaan. Joukkuejaossa oppilaat kokivat mielekkäämmäksi joukkueiden muodostamisen itse. Liikunnassa menestyneimmät ja taitavimmat oppilaat koettiin kelpoisimmaksi valitsemaan joukkueet. Toisaalta tytöt kokivat poikia useammin, että oppilaiden valitsemat joukkueet ovat epäreilut ja ettei heitä haluta joukkueeseen. Opetuksen, välineiden ja olosuhteiden ollessa optimaalisella tasolla, oppilaat kokivat liikunnan useammin mielekkäänä kuin epämieluisana. Erityisesti opettajan persoona tai opetustyyli koettiin oppilaiden keskuudessa negatiivisesti, erityisesti jos opettaja vaikutti kireältä eikä puuttunut kiusaamistilanteisiin tai jos miesopettaja piti tyttöjä huonompana. (Palomäki & Heikinaro-Johansson 2011, 73-81.)

Arvot ovat hyvin merkittävä osa opettajan opetusta ja persoonaa. Jokainen opettaja omaa erilaiset arvot oman historiansa johdosta, minkä lisäksi näihin arvoihin vaikuttaa olennaisesti myös yhteiskunta ja sen arvomaailma. Liikuntakasvatus ei ole irrallinen, abstrakti käsite, johon eivät yhteiskunnan arvot päde. Aiemmin esiteltyt Hickeyn (2008) sekä Tiuhosen (2002, 267) näkemykset koululiikunnan historiasta puoltavat myös Ilmarisen (2013, 50) näkemystä siitä, että liikuntakulttuuria on ohjannut hyvin vahvasti normatiivinen säätely sekä sosiaalinen kontrolli. Näillä tekijöillä on saatu oppilaita liikkumaan, toisinaan pakottamalla, jotta yhteiskunnan asettamat arvot kuten terveys ja työkyky välittyisivät koululiikunnan kautta lapsille. Maskuliinisuuden näkökulmasta tämä on tarkoittanut muun muassa sitä, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvat oppilaat sekä liikuntataidoiltaan heikommät oppilaat ovat jääneet opettajan silmissä marginaaliryhmiin, jolloin huomio on keskittynyt niihin oppilaisiin, jotka ovat vastanneet maskuliinisuuden asettamiin ideaaleihin ja olleet kiinnostuneita liikunnasta. (Carless 2012; Ennis 1996; Kokkonen 2013.)

Liikuntaa opettavien opettajien, kuten muidenkin oppiaineiden opettajien, tulisi jokaisen uuden sukupolven kohdalla tunnistaa toimintakulttuuristaan sellaiset tekijät, jotka edistävät urheilukulttuurin maskuliinisuutta ja samalla pohtia, voidaanko urheilun ja liikunnan peruseriaatteita, kuten kilpailua, suorittaa siten, etteivät oppilaat joutuisi epäedulliseen asemaan fyysisten tai sosiaalisten taitojen johdosta. Tässä valossa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 tarjoaa opettajalle vapauden itse määrittellä, kuinka opetussuunnitelman asettamat tavoitteen esimerkiksi motorisissa perustaidoissa saavutetaan. Toisaalta tämä vaatii opettajalta maskuliinisuuksien tiedostamista ja tunnistamista, jotta esimerkiksi leikkimielinen kilpailu voidaan toteuttaa oppilaiden taitoja palvelevalla tavalla. (Tiuhonen 2002, 430–431; Opetushallitus 2014, 157–158, 306–307.)

4 POHDINTA

Käsillä olevan tutkielman tarkoituksena oli selvittää, miten urheilukulttuurin maskuliinisuus ilmenee koulukontekstissa, minkä lisäksi tutkielma tähtäsi saamaan vastauksen siihen, ylläpitävätkö liikuntaa opettavat opettajat sellaisia maskuliinisia rakenteita, jotka esimerkiksi suosisivat poikia ja heille sopivaksi katsottuja lajeja, kuten kontaktilajeja. Haasteena tutkielmalle asetti sekä maskuliinisuuden että urheilukulttuurin tutkimusten moninaisuus yksittäisinä käsitteinä ja niiden yhteyksistä.

Urheilun ja liikunnan sekä maskuliinisuuksien yhteyksiä alakoulun kontekstiin on tutkittu melko vähän. Erityisesti suomenkielisen aineiston puuttuminen ei kohdenna tutkielmaa riittävästi Suomen alakoulujen kontekstiin, vaan tutkielma pysyttelee yleisellä tasolla ja samalla koettaa löytää yhteyksiä ulkomaisten ja suomalaisen koulujärjestelmän maskuliinisuuksien kanssa. Osa aiheeseen liittyvistä tutkimuksista oli myös verrattain iäkkäitä, joten niiden tarkastelu vaatii ymmärrystä niiden historiallisista konteksteista.

Vaikka maskuliinisuudet ovatkin vain osittain purkautuneet liikunta- ja urheilukulttuurista opetussuunnitelmamuutosten sekä edellisen luvun esimerkin, Noora Rädyn, johdolla, on silti havaittavissa positiivisia valonpilkahduksia sekä urheilukulttuurista että koulumaailmasta. Urheilukulttuuri näyttäytyy tutkielmassa esiteltyjen tieteellisten julkaisujen pohjalta edelleen hyvin maskuliinisenä ja miesvoittoisena kenttänä. Maskuliinisuuksien tiedostaminen, sen eri muotojen ymmärtäminen, niiden havaitseminen ympärillämme sekä niihin puuttuminen mahdollistavat oppilaiden tasavertaisuuden niin koulu- kuin urheilukonteksteissa.

Koululiikunta ja ammattilaisurheilu ovat hyvin vanhoja instituutioita, ja näin ollen niiden muuttaminen on hyvin hidasta. Menneet sukupolvet ovat joutuneet kokemaan koululiikunnan ja ammattilaisurheilun nurjan puolen, jotta nykyiset oppilaat ja urheilusta kiinnostuneet lapset eivät joutuisi kulkemaan samaa reittiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että työ olisi tehty, vaan että maskuliinisuuksien purkaminen on saatu hyvälle alulle.

Liikuntaa opettavien opettajien suuri haaste näyttäisi olevan ihmisten, kuten oppilaiden, heidän vanhempiansa, kollegojen ja esimiehen mielikuvien, odotusten ja toiveiden kohtaaminen ammatissaan. Oppilaat kasvavat hyvin erilaisissa ympäristöissä suhteessa toisiinsa ja osa saattaa saada kotoaan hyvinkin vahvoja, hegemonisen ja kulttuurisen

maskuliinisuuden ihanteisiin liittyviä odotuksia. Lisäksi työympäristö voi tukea tietoisesti tai tiedostamatta kollegojen sekä esimiehen asettamia, hegemonisen maskuliinisuuden ideaaleja, ja joita liikuntaa opettavien opettajien tulisi ylläpitää ja kannattaa. Liikuntaa opettavan opettajan olisikin hyvä tiedostaa urheilukulttuurin ja koulumaailman maskuliinisuudet, jotta niitä voitaisiin purkaa sukupuolten välisten raja-aitojen murtamiseksi sekä toimivamman työyhteisön saamiseksi.

Yhteiskunta muuttuu koulun ympärillä, ja myös liikunnanopettajien sekä liikunnanopettajaksi opiskelevien on muutettava toimintamallejaan. Yhteiskunta eriarvoistuu ja liikkuminen näyttäisi muuttuvan yhä enemmän polarisoituneemmaksi: liikunnalliset ja liikunnasta kiinnostuneet lapset liikkuvat paljon ja toisaalta liikuntaa harrastamattomien omaehtoinen liikkuminen vähenee. (Lahti 2013, 31–44.) Liikunnanopettajien olisikin hyvä kannustaa ja tukea kaikkia oppilaita liikkumaan ilman maskuliinisuuksien luomia mielikuvia tiettyjen lajien soveltuvuudesta tietylle sukupuolelle.

Enää ei riitä, että opettaja hallitsee kaikki liikuntalajit, jotta opetus olisi optimaalista. Liikunnanopetuksen tulisi olla oppilaiden kokonaisvaltaista kasvattamista yhteiskunnan jäsenyyttä kohti. Tutkielman aiheen kannalta liikunnan sosioemotionaalisten taitojen, kuten tunteidensäätelyn, yhteistyön sekä vuorovaikutustilanteiden kehittäminen ja harjoittelu nousevat merkittävään asemaan. (Sääsklahti & Lauritsalo 2013, 488.) Alakouluiässä tyttöjen ja poikien yhteiset kokemukset monipuolisesta liikkumisesta yhdessä on yksi tapa edistää sekä liikunta- että urheilukulttuurien maskuliinisuuksien purkamista.

Tyttöjen ja poikien pitäminen liikuntatunneilla omina erillisinä ryhminään ei takaa yhdenvertaisia liikunnallisia kokemuksia. Yleensä tällaista jakoa on perusteltu, kuten aiemmin tutkielmassa ilmenee, poikien aggressiivisuudella, tyttöjen ja poikien eri kiinnostuksen kohteilla ja yleisestikin fyysisten ja biologisten ominaisuuksien käyttämisenä validina perusteluna. (Kokkonen 2015.) Tytölle, joka on kiinnostunut esimerkiksi jalkapallosta, jääkiekosta tai muusta maskuliinisesti latautuneesta lajista, voisi kehittyä äärimmäisen taitavaksi, jos hän saisi esimerkiksi samaa lajia pelaavia poikia, että tyttöjä vastaan. Toisaalta Kokkonen toteaa, että vaikka useat tutkimukset puoltavat liikunnan yhdenvertaisuuden kannalta olevan välttämätöntä, että oppilaat, sekä tytöt että pojat, olisivat yhdessä liikuntatunneilla, kokevat oppilaat itse sukupuolijaon helpommaksi, perustellen sitä vuorovaikutuksen helpottumisella.

Tutkielmassa esiteltyjen tutkimusten ja tieteellisten julkaisujen perusteella voitaneen todeta, että tutkielma onnistuu vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Urheilukulttuurin maskuliinisuudet ilmenevät alakoulussa ja liikuntaa opettavat opettajat omalta osaltaan ovat edistäneet urheilukulttuurin maskuliinisuutta koululiikunnan historian aikana merkittävästi, minkä lisäksi osa liikuntaa opettavista opettajista yhä tukee sellaisia maskuliinisia ajatuksia, kuten sen ideaaleja ja hierarkiaa, jotka ovat epäedullisia pohdittaessa kaikkien oppilaiden innostamista ja motivoimista liikkumiseen.

Liikunnan maskuliinisuuksia ja niiden ilmenemistä on tutkittu suomalaisessa kontekstissa vähän, joten jo se itsessään olisi erinomainen jatkotutkimusaihe. Lisäksi se, miten oppilaat itse kokevat uuden opetussuunnitelman painottamien taitojen korvaamisen varsinaisilla lajeilla olisi mielenkiintoinen, empiirisiin kokemuksiin perustuva tutkimusaihe. Tutkielmassa esitettyjen teorioiden ja tutkimusten valossa opettajien omien arvojen ja asenteiden vaikutuksien tutkiminen opetuksessa sekä se, suosivatko opettajat tiettyjä lajeja tietyille sukupuolille voisi antaa laajemman katsauksen Suomen liikuntaa opettavien opettajien opetuksesta. Edellisten esimerkkien lisäksi maskuliinisia lajeja harrastavien tyttöjen kokemusten kuuleminen mahdollisesta syrjinnästä yleisistä ajatuksista maskuliinisen harrastuksen parissa antaisi laajempaa kuvaa siitä, miten valtahierakkinen sekä maskuliininen urheilukulttuuri kohtelee sen erilaisia jäseniä.

5 LÄHTEET

Aira, T., Kannas, L., Tynjälä, J., Villberg, J. & Kokko, S. (2013): Hiipuva liikunta nuoruusiässä: Drop off -ilmiön aikatrendejä ja kansainvälistä vertailua WHO-Koulutustutkimuksen (HSBC-Study) aineistolla 1986-2010. Jyväskylän yliopisto. Viitattu: 23.2.2017.

Anderson, E. (2008): "I Used To Think Women Were Weak": Orthodox Masculinity, Gender Segregation, and Sport. *Sociological Forum*, vol. 23, No. 2, June 2008, 257-280. Viitattu: 11.11.2016

Bailey, R. (2009): *The Routledge Physical Education Reader* (toim. Bailey, R., & Kirk, D.). New York, USA, 29–34.

Carless, D. (2012): Negotiating sexuality and masculinity in school sport: an autoethnography. *Sport, Education and Society*, Vol. 17, No. 5, October 2012, 607-625. Viitattu: 23.1.2017.

Connell, R. (1987): *Gender & Power*. Basil Blackwell, Oxford, UK.

Connell, R. (2009): *Gender In World Perspective*. Polity Press, Cambridge, UK.

Connell, R. (2005): *Masculinities: Second Edition*. University of California Press, Berkeley. Viitattu: 11.11.2016.

Ennis, C.D. (1996): Students' Experiences in Sport-Based Physical Education: (More Than) Apologies are Necessary. *QUEST*, 1996, 48, 453-456. Viitattu: 11.11.2016.

Gilbert, R. & Gilbert, P. (1998): *Masculinity Goes To School*. Routledge, London, UK.

Guttman, M.C. & Vigoya, M.V. (2005): Masculinities in Latin America. *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (toim. Connell, R., Hearn, J. & Michael, S.) Thousand Oaks, Calif : SAGE Publications, Inc, 121–123. Viitattu: 23.1.2017.

Helsingin sanomat (16.2.2015): Miehet ovat naisia parempia urheilussa. Viitattu: 17.1.2017, <http://www.hs.fi/mielipide/art-2000002886261.html>

Hickey, C. (2008): Physical education, sport and hyper-masculinity in schools. *Education and Society*, Vol. 13, No. 2, May 2008, 147-161. Viitattu: 23.1.2017.

Ilmarinen, K. (2013): Arvot liikuntakasvatuksessa. Liikuntapedagogiikka (toim. Jaakola T., Liukkonen, J. & Sääskahti, A.) PS-Kustannus, Juva. 50.

Jokinen, A. (2000): Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri. Vammala, 2010. Viitattu: 17.7.2016.

Kokkonen, M. (2013): Liikuntapedagogiikan yhdenvertaisuus – sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen näkökulma. Liikuntapedagogiikka (toim. Jaakola T., Liukkonen, J. & Sääskahti, A.) PS-Kustannus, Juva, 431, 432–436, 437–452.

Kokkonen, M. (2015): Sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuneisuus koululiikunnan kompastuskivinä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kasvatus 46 (5), 460-472. Viitattu: 17.6.2016,

<https://arto.linneanet.fi/vwebv/holdingsInfo?searchId=514&recCount=10&recPointer=4&bibId=1774530>

Kupari, P., Välijärvi, J., Andersson, L., Nissinen, K., Puhakka, E. & Vettenranta, J. (2013): PISA12 – Ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2013:20. Viitattu: 10.1.2017, <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2013/PISA12.html?lang=fi> 34–37, 44, 69–70.

Laakso, L., Nupponen, H. & Telama, R. (2007): Kouluikäisten liikunta-aktiivisuus. Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan (toim. Pilvikki Heikinaro-Johansson & Terhi Huovinen). Jyväskylän Yliopisto, WSOY, 42–43, 46–47.

Lahti, J. (2013): Koulun liikuntakasvatuksen historia. Liikuntapedagogiikka (toim. Jaakola T., Liukkonen, J. & Sääskahti, A.) PS-Kustannus, Juva, 31–44.

Lehmuskallio, M. (2011): Ei VilleGalle, vaan vertaiset, valmentajat ja vanhemmat – lasten ja nuorten näkemyksiä liikuntakiinnostukseensa vaikuttajista. Liikunta & Tiede, 48 (6), 24–31. Viitattu: 21.1.2017.

Manninen, S. (2010): ”Iso, vahva, rohkee – kaikenlaista”: Maskuliinisuudet, poikien valta-hierarkiat ja väkivalta koulussa. Oulun Yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta. Viitattu: 9.6.2016.

Martino, W. (1999): 'Cool Boys', 'Party Animals', 'Squids' and 'Poofters': interrogating the dynamics and politics of adolescent masculinities in school. *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 20, No. 2, 239-263. Viitattu: 10.1.2017.

Messner, M. (1990): Men Studying Masculinity: Some Epistemological in Sport Sociology. *Sociology of Sport Journal*, 1990, 7, 136-153. Viitattu: 23.1.2017, <http://journals.humankinetics.com.pc124152.oulu.fi:8080/toc/ssj/7/2>.

Messner, M. (2007): *Out of Play: Critical Essays on Gender and Sport*. Albany: State University of New York Press. Viitattu: 23.1.2017.

Opetushallitus (2014): Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu: 18.3.2015

Opetusministeriö (1984): *Mies – nainen – ihminen: Tieteen näkemyksiä sukupuolten eroista ja tasa-arvosta*. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Palomäki, S. & Heikinaro-Johansson, P. (2011): *Liikunnan oppimistulosten seuranta-arviointi perusopetuksessa 2010*. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino, Tampere. Viitattu: 23.2.2017.

Saarikoski, H. (1994): Kouluajan kivoin päivä. Folkloristinen kertomus penkinpainajaisperinteestä. *Suomen Kirjallisuuden Seura, Toimituksia-sarja*, No. 617, joulukuu 1994. Viitattu: 10.1.2017, <https://scholar-google-fi.pc124152.oulu.fi:9443/scholar?hl=fi&q=Saarikoski%2C+H.+%281994%29%3A+Koulu+ajan+kivoin+p%C3%A4iv%C3%A4.+&btnG=>.

Sääsklahti, A. & Lauritsalo, K. (2013): *Liikuntapedagogiikka alakoulussa. Liikuntapedagogiikka (toim. Jaakola T., Liukkonen, J. & Sääsklahti, A.)* PS-Kustannus, Juva, 488.

Swain, J. (2005): *Masculinities in Education. Handbook of Studies on Men and Masculinities* (toim. Connell, R., Hearn, J. & Michael, S.) Thousand Oaks, Calif : SAGE Publications, Inc, 213–215, 216. Viitattu: 23.1.2017.

Taga, F. (2005): *East Asian Masculinities. Handbook of Studies on Men and Masculinities* (toim. Connell, R., Hearn, J. & Michael, S.) Thousand Oaks, Calif : SAGE Publications, Inc, 129–130. Viitattu: 23.1.2017.

Tiihonen, A. (2002): *Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa*. Jyväskylän yliopisto.

Trudell, B.N. (1993): *Doing Sex Education*. Routledge, New York, USA.